

דפים קמד — קמה

ר.מ. א. מהו מנהג השושבינות? מהם פרטי הלכותיו?

ב. מקצת מן האחים שעשו שושבינות לאחרים בחיי האב, למי תחזור השושבינות?

ג. עשו שושבינות למקצת מן האחים בחיי האב, על מי מוטלת להחזירה?

א. מנהגם היה כשנושא איש אשה, רעיו ומיודעיו באים לשמוח עמו ומביאים עמם דורות לסייעו בהוצאות המשתה. אותם דורות אינם מתנה גמורה, אלא על דעת שאם ישא הוא אשה, יחזור וישלח לו כמו ששלח הוא. זה הוא מנהג 'שושבינות'. השושבינות נגבית בבית דין כמלוה. [אבל השולח לחברו בלא חופה, או גם בחופה אבל אינו הולך לאכול שם ולשמוח עמו בחופתו — אין זה דין שושבינות אלא מתנה בעלמא וגמילות חסד, ואינה נגבית בבית דין].

השושבין אינו חייב לפרעו אלא כשנשא חברו כדרך שנשא הוא, שאם נשא בפרהסיא אינו חייב לעשות עמו בשמחה צנועה. עשה עמו בבתולה אינו חייב לעשות עמו באלמנה, עשה עמו בנישואין שניים אינו חייב לעשות עמו אלא בנישואין שניים. וכל כיו"ב. (ודנו המפרשים במקרים הפוכים).

הרמב"ן הביא בשם רשב"ם לפרש 'חזורת בעונתה', שאם עברו שבעת ימי חופה ולא תבע —

שוב לא יפרע. וכתב הרמב"ן שאין פירוש זה מחזור.

יש אומרים שגם המקבל יכול לסרב לקבל החזרת השושבינות קודם שנשא, שאומר לו, רוצה

אני לשמוח עמך כדרך ששמחת עמי (רשב"א).

אפילו לא הודיעו על שמחתו, אע"פ שיש לו תרעומת עליו, שהיה לו להודיעו — חייב לשלם, אלא שמנכה לו דמי אכילתו שלא אכל ולא חיסרו. ושיעור האכילה שמנכה, משתנה לפי דמי השושבינות שמביא כפי מנהג המקובל, כמו שפרטו בגמרא.

א. מהרשב"ם יש לשמוע שאפילו היה בעיר, אם לא אכל — מנכה. ואין נראה כן בפוסקים. רש"ש.

ב. יש אומרים שאין שושבינות נגבית אלא במעות וכדומה, אבל דברי מאכל ומשתה — אינם

שושבינות אלא גמילות חסדים.

אין ב'שושבינות' משום רבית, אם מחזיר לו יותר משקיבל — לפי שאינו חייב בדבר, אלא מתוך שמחת מרעות הרבה בדורון.

אין שביעית משמטת חוב זה.

לפרשב"ם ור"ת, לפי שעדיין לא הגיע זמן פרעון, כל עוד לא נשא הלה אשה. ולר"י, משום

שאינו כחוב מוחלט, כי שמא לא יבוא לידי פרעון לעולם.

אין הבכור נוטל בו פי שנים, שחוב זה בגדר 'ראוי' ואינו מוחזק. וכן היבם אינו יורש את השושבינות המגיעה לאחיו המת, לפי שדינו כבכור.

פרשו התוס', אפילו למאן דאמר מלוה לא הוי ראוי — שושבינות שונה, כי שמא לא יפרע

לו לעולם. [מפשט דברי הרשב"ם משמע שדינו כשאר מלוה. אך יתכן שכתב כן לפי מה שמבואר בגמרא

שאפילו אם כבר שמח עמו שבעת ימי המשתה ולא הספיק לפרעו ומת, נחשב 'ראוי'. ובאופן זה הוי מלוה

ודאית].

ב. שלח אחד מן האחים שושבינות בחיי האב בשליחותו; אם אביו שלחו סתם — כשהיא חוזרת אינה חוזרת לאותו בן אלא לאמצע. אבל ייחדו אביו ופירש שהשושבינות תחזור אליו, כשהיא חוזרת חוזרת לו (עפ"י רשב"ם בפירוש הברייתא ודברי רבי אסי).

יש מפרשים שאפילו לא פירש לו שתחזור אליו השושבינות אלא שברר אחד מסוים שיביא השושבינות — תחזור לאותו אחד.

ואם מת האב ונתייבמה אשתו לאחיו, הואיל והיבם דינו כבכור שאינו נוטל בראוי כבמוחזק, הלכך תחזור השושבינות לאמצע. ודוקא אם מת לאחר שהשושבין אכל ושמה עמו בחופתו ולא הספיק לפרועו, אבל בלאו הכי, יכול השושבין לומר 'תנו לי שושביני ואשמה עמו' ופטור (רב יוסף).

ג. נשתלחה לאב שושבינות לנישואי אחד הבנים (והמשתה, עשאו האב מנכסיו), כשהיא חוזרת — חוזרת מן האמצע.

אם הניח נכסים, היורשים חייבים להחזיר מפני שעבוד הנכסים. ואם לא הניח — מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם (כמוש"כ רשב"ם), אבל חיוב אין (איה"ש).

רמא. מה דין החזרת כסף הקדושין וחייב כתובה, במקרים הבאים:

א. המקדש את האשה וחזר בו מכוונתו לשאתה.

ב. חזרה בה היא.

ג. מתה לפני הנישואין.

ד. מת הוא לפני שנשאה.

ה. זינתה ברצון.

ו. ישראל שקידש אשה ונאנסה.

ז. כהן שקידש אשה ונאנסה.

א. המקדש אשה וחזר בו, אין הקדושין חוזרים. וחייב לה כתובתה (כשכתב לה כתובה, אבל בסתמא אין הדבר ברור אם יש כתובה לארוסה, ומחלוקת הפוסקים בדבר). ובין שמתה היא בין שמת הוא — אין הקדושין חוזרים (רב פפא).

ב. חזרה בה היא שלא מן הדין — לרב פפא, הקדושין חוזרים, בין שמת הוא בין שמתה היא. ולאמימר אין הקדושין חוזרים, גזירה שמא יאמרו קדושין תופסים לו באחותה, שיסברו קידושי טעות היו.

א. הלכה כאמימר (רי"ף; רמב"ם זכיה ומתנה ו, יח; אה"ע ג, א).

ב. בקטנה הממאנת — הקדושין חוזרים, שהרי באמת הוא שמוטר בקרובותיה. משא"כ בקטנה

היוצאת בגט (רמב"ן בשם גאון).

ג. מתה לפני הנישואין, יש אומרים שקדושין לטיבועין ניתנו ואינם חוזרים (כן פרשו בדברי רבי מאיר ורבי יהודה הנשיא). ויש אומרים לאו לטיבועין ניתנו, ומקום שנהגו להחזיר מחזירים, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירים (רבי נתן. וכן דעת רבי יהודה). ולרבי יוסי יש ספק בדבר, האם קידושין לטיבועין ניתנו אם לאו.

יש מפרשים 'מקום שנהגו להחזיר' — לאו דוקא, אלא סתמא כמקום שנהגו.

ואמרו שבנהרדעא מחזירים הקדושין ובשאר בבל אין מחזירים הקדושין. וכן הסיק רב פפא להלכה. אשה שמתה — אין לה כתובה.

מתה לאחר הנישואין, גם לפי מה שנהגו שאם מתה בשנתים הראשונות מחזיר לה מחצית מהנדוניה שהכניסה, אין בכלל זה הסבלונות וכסף הקדושין שנתן לה, אלא באלו הוא יורשה כעיקר הדין (חלקת מחוקק ג סק"ה עפ"י מהרי"ל).

ד. מת הוא קודם שנשאה — יש לה כתובה (עכ"פ כשכתב לה, וכנ"ל). ולענין חזרת הקדושין — בתחילה רצו לתלות זאת במחלוקת תנאים, ודחו ואמרו שלדברי הכל אין הקדושין חוזרים, שאומרת 'תנו לי בעלי ואשמח עמו' — כלומר אני מזומנת להשלים תנאי הקדושין ואין העכבה מצד. יש אומרים שמנהג כמה קהילות שכשמת הבעל, טבעת הקדושין נישומת בכתובתה (עפ"י מהר"ם לובלין ור"מ מינץ. מובאים בבאה"ט ג סק"ה). ובחלקת מחוקק (שם) תמה על כך.

ה. זינתה ברצון אין לה כתובה.

ולענין חזרת הקדושין — אין מפורש בגמרא, ושמה תלוי במחלוקת הנ"ל האם קדושין לטיבועין ניתנו. ולרב פפא נראה שחוזרים, דהו"ל בכלל 'הדרא בה איהי'. ואילו לאמימר לעולם אין הקדושין חוזרים משום גזירה שמה יאמרו קדושין תופסין לו באחותה.

ו. אשת ישראל שנאנסה, הריהי מותרת לו. ואם מגרשה שלא כדין — יש לה כתובה, וקידושיה אינם חוזרים.

ז. אשת כהן שנאנסה — יש לה כתובה. ולענין חזרת הקדושין — לרבי מאיר (ורבי יהודה הנשיא), אינה מחזרת הקדושין, שלטיבועין ניתנו. לרבי יהודה (ורבי נתן) — מחזרת. ולרבי יוסי — ספק, הלכך תחזיר מחצה (שכך נראה להם לחכמים לתקן כאן מפני הספק. עתוס' סב:). ולמסקנת אמימר, לעולם אין הקדושין חוזרים משום גזרה, כאמור.

זינתה או מרדה בו לאחר נישואין, יש אומרים שהקדושין חוזרים, לפי שאין שייכת הגזרה. ויש חולקים (ע' בשו"ת מהרי"ל סא ובחדשות ר; חו"מ ג, א; שו"ת הרדב"ז ח"ו בקמד).

דפים קמה — קמו

רמב. המארס אשה ולא נשאה, האם סבלונות ששלח לה חוזרים?

השולח סבלונות לבית חמיו; שלח במאה מנה, ואכל שם סעודת חתן [או שתה] אפילו בדינר — אין נגבים. לא אכל — נגבים. אכל פחות מדינר — אין נגבים (רבא. ולפי גרסת ר"ח, נסתפקו בזה שמה נגבים לפי היחס, כגון שלח מאה ואכל בחצי דינר — גובה חמשים). שגרו לו סעודתו למקומו, או ששלחו אכל שם ולא הוא — ספק.

נחלקו הראשונים בדינים הללו שנשאר בספק, האם ידה על התחתונה או על העליונה. ודוקא כששלח סבלונות העשויים ליבלות, כגון אכלים (ויש אומרים: רק אכלים מועטים. ע' בראשונים), אבל סבלונות חשובים שאינם עשויים ליבלות, כגון תכשיטי כסף וזהב — אפילו אכל שם, נגבים (כן אמרו חכמים באושא, כפרשב"ם). ואולם מיני צעיפים וקישורי נשים שהם דברים קלים — אינם נגבים. שלח סבלונות העשויים ליבלות ולא בלו — נסתפק רבא.